

חטא העגל - ומחצית השקל

- א. מדוע החל חטא העגל דווקא בשעה השישית, וכמה שותפים גרמו לחטא הנורא מכל?
- ב. מה המניע שדחף את הערב רב לעשות עגל? ואילו ארבע קבוצות היו בעם ישראל בחטא זה?
- ג. מדוע הוריד משה רבינו את הלוחות? הלא כבר ידע שחטאו בעגל, שהרי אמר לו ה': "לך רד כי שחת עמך" - ואם כן, לשם מה הוריד את הלוחות?
- ד. יתר על כן, אמרו חז"ל שמשה רבינו כביכול לקח את הלוחות מהקב"ה, ולבסוף כשירד מן ההר נאבק עם שבעים הזקנים שרצו את הלוחות - ושרם. אם כן יש להבין, מדוע בתחילה התעקש משה לתת את הלוחות, ולמה לבסוף חזר בו והתעקש לשוברם?
- ה. מפני מה רק כשירד משה מן ההר פרח הכתב מן הלוחות - הלא היה להקב"ה להפריח את הכתב בשעה שעשו את העגל, ואז היה משה עדיין בהר?
- ו. מה נתקשה משה רבינו במחצית השקל? מדוע הוצרך הקב"ה להראות לו "מטבע של אש"? ולמה לקחו "מתחת לכסא הכבוד"?
- ז. איזה קשר קיים בין שקלי המן למחצית השקל?

תחילת חטא העגל על ידי השטן ששינה את הטבע

נאמר בתורה: "וירא העם כי בשש משה לודת מן ההר".

"בשש" - מלשון איחור. ובגמרא במסכת שבת (דף פ"ט.) מבואר, שהלשון "בשש" - בא שש. שכשעלה משה למרום אמר להם: לסוף ארבעים יום בשעה שישיית אני בא. ועלה בז' סיון, וחשבו שגם יום שעלה מהמנין. ולפיכך, בט"ז תמוז ציפו לבואו. בא שטן, ועירבב את העולם. אמר להם: משה רבכם היכן

הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להם: כבר באה שעה שישיית, ולא בא. ולא השגיחו בו. אמר להם השטן: כבר מת משה. ולא השגיחו בו. לפתע הראה להם דמות מיטתו בשמים, כביכול נפטר, ואז פחדו, ועשו את העגל.

והקשה בספר תורה אור, איך נתן הקב"ה רשות לשטן לערבב את העולם? אלא כיון שעם ישראל הגיעו לדרגה של מלאכים, יותר מיחזקאל בן בוזי, שנאמר: **"אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם"** - על כן, "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו" - ובזמן שיש גילויים כל כך גדולים בעולם, גם הנסיונות של יצר הרע הם בהתאם!

ובמדוש תנחומא (י"ט) מבואר, שבשעה שישיית נתכנסו ארבעים אלף ערב רב שעלו עם בני ישראל ממצרים, ושני חרטומי מצרים עימהם, ושמותם ינוס ויומברוס. עמד חור, בנה של מרים, וגער בהם והוכיחם בדברים קשים. עמדו עליו בזויים מעם ישראל - והרגוהו! נתיירא אהרן, שאם יהרגו גם אותו, ויעשו הם את העגל, לא תהיה להם תקנה, ואמר: פירקו נזמי זהב.

המושך חטא העגל נעשה על ידי הערב רב ובני בלעם

והנה, **בזוהר הקדוש** (דף קצ"א). כתוב: **"וירא העם כי בשש משה"** - מי הם העם? הערב רב! וראה בפרשת בשלח, שדברי הזוהר הקדוש תואמים להפליא. שהקשה רבי שמעון בר יוחאי: **"ויהי בשלח פרעה את העם"** - כיצד שייך לנקוט במילה **"ויהי"** - שהיא לשון צער, על יציאת מצרים, יום שציפו וייחלו לו מאות שנים? ותירץ, שכל הצער היה, על כך ששלח פרעה גם את **"העם"** - כלומר, את הערב רב.

מוסיף הזוהר הקדוש לחדד: וכי היו הערב רב תערובת של עמים? הלא ממצרים יצאו, ואם כן מצרים היו? ובפרט שכתוב: **"ערב רב עלה"** - בלשון יחיד, ולא כתוב: **"ערב רב עלו"**?

על כן, מוכיח הזוהר הקדוש, שהערב רב היו עם אחד - מכשפי מצרים וחרטומיהם!

ובראשם - ינוס ויומברוס, המכשפים הגדולים - שהיו בני בלעם הרשע, ונכדי לבן הארמי!

והם אותם חרטומים במצרים, שביקשו לעמוד נגד נפלאות ה' יתברך, ולהראות שכביכול גם הם עושים ניסים - אולם חזרו לבסוף אל משה וביקשו להתגייר. אמר הקב"ה למשה: אל תקבל אותם! אמר משה: ריבונו של עולם, כיון שראו גבורותיך מבקשים הם להתגייר - תקבלם, למען יראו גבורותיך בכל יום.

ומוסיף רשב"י ושואל: מדוע נקראים **"ערב רב"**?

והטעם, כיון שכל מכשפי העולם יכולים לעשות כשפים משש שעות ומחצה ועד השקיעה - כי משעה שהשמש נוטה להעריב, אזי שולטים הדינים בעולם.

אלא שיש חילוק: מכשף גדול יכול לעשות כישוף כבר משעה שש ומחצה, כשעוד היום גדול ותגבורת הדינים בעולם לא גדולה עדיין, ולכן נקראים מכשפים אלו "ערב רב": "ערב" - כיון שהשמש נוטה להעריב. "רב" - מלשון גדול, כי היו כולם המכשפים הגדולים של מצרים. ואילו מכשף קטן יכול לעשות כישוף רק מתשע ומחצה, וזהו ערב קטן - הזמן שהמכשפים הקטנים עושים כשפים!

ובזה טמון העומק בכתוב "כי בשש משה" - כי בא שש, בשעה שישיית החלו לעסוק בכשפיהם הגדולים. ונתנו את הזהב לאהרן - "ויקח מידם", ואילו היה אהרן נשמר, והיה לוקח את הזהב מן הארץ - לא היו יכולים להצליח בכשפיהם.

הערב רב לא שמעו את עשרת הדברות ולא נהנו מהענן והמן!

ויש לתמוה: כיצד יתכן שלאחר מתן תורה, שראו בו את כבוד ה' שוכן על הר סיני במו עיניהם - עשו עגל? הלא אפילו רשע מרושע, מכשף במצרים - כבר מזמן היה צריך להאמין בה' ובפרט, שאכלו מן והיו תחת ענני הכבוד?

אלא, שמובא ברמב"ן ובמעם לועז (עמ' תקי"א) עוד חידוש נפלא ועצום: הערב רב כלל לא שמעו את עשרת הדברות!

ומעין זה, כתוב בזוהר הקדוש, שענני הכבוד לא חפפו, אלא על בני ישראל! וכפי שהבהמות הלכו מחוץ למחנה, מאחור - ממש כך הילכו גם הערב רב, מחוץ למחנה שכינה!

וגם מהמן לא אכלו כלל וכלל! אלא אכלו אך ורק מהתמצית, מהפסולת שנשארה מהמן אחר הריחיים! כמו שנאמר: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה" - "בני ישראל" ולא "העם".

על כן באו הערב רב, ורצו לחזק את הס"א, ובקשו עגל ועבודה זרה "אשר ילכו לפנינו" - כמו שהקב"ה הולך לפני עם ישראל!

ומדוע ביקשו דווקא עגל? מבאר השפתי כהן, שגם בקריעת ים סוף, בשעה שראו עם ישראל את ה' על הים - הערב רב לא ראו דבר, אלא רק את רגליהם של מלאכי השרת, שרגליהם ככף רגל של עגל. לכן ביקשו דווקא עגל!

העגל היה בצורת שור וחמור משיתוף פעולה של מיכה ובני בלעם ובתיקוני זוהר (קמ"ב). מבואר, שלכן אותו העגל - היה בצורת חמור ושור: חמור - על ידי הכישוף של יונוס ויומברוס חרטומי מצרים, אשר "בשר חמורים בשרם".

ושור - באמצעות מיכה, שנטל את הזהב שזרק משה ליאור, בהעלותו את יוסף מהנילוס, והיה כתוב עליו "עלה שור", וכן את שם המפורש. וכשאספו זהב מכולם, הכניס מיכה גם את הזהב הזה, ויצא העגל בצורת שור.

ומבהיל הדבר: חטא העגל נוצר על ידי מי שמשה רבינו ריחם עליהם: חרטומי מצרים - שגייר, למרות שהקב"ה אמר לו לא לגיירם! ומיכה, שביאר עליו רש"י (סנהדרין דף ק"א:), שהיה מהתינוקות שנתמעכו בבנין, ומשה רבינו הצילו. כי בשעה שצעק משה: "למה הרעות" - במקום לבנים נותנים תינוקות בבנין? השיב לו הקב"ה: קוצים אני מכלה. ואם אתה רוצה, הוצא אחד, ותראה מה יצא ממנו. הוציא את מיכה - ויצא עגל!

יציאת העגל

רוב עם ישראל חטאו רק במחשבה

ומעתה, הקשו הרמב"ן ורבינו בחיי, כיצד השתתפו ישראל בחטא העגל? הניחא הערב רב שלא זכו למעמד הר סיני למן ולענן, אולם עם ישראל הרי ודאי ראו את ניסי מצרים, את המן, הענן, ואת עשרת הדיברות בהר סיני? אם כן, איך נהיו לפתע פתאים, והאמינו בעגל זהב כאילו הוא זה שהוציאם ממצרים? ועוד, מדוע אהרן בחיר ה', לקח את הענין בדרך תמות ולא מסר את עצמו למיתה? הלא בעבודה זרה - יהרג ואל יעבור?

ותירצו, שבאמת לא רצו ישראל לעבוד עבודה זרה, אלא ביקשו: "עשה לנו אלוקים אשר ילכו לפנינו" - כלומר, רצו תחליף מוחשי למשה רבינו. שכן במדבר היו, וללא מנהיג פחדו מאוד. והראיה, שכשחזר משה רבינו ושרף את העגל, אף אחד לא מיחה בו, כי כל מהות העגל היתה תחליף הנהגתי למשה רבינו.

ואמנם, העגל ודאי היה פיתרון גרוע, שאינו מתקרב למקור - למשה רבינו, אולם כיון שנמצאו במדבר, והיו זקוקים בצורה נואשת להנהגה, סמכו על העגל כפתרון זמני.

ומה שאמר דוד המלך בתהילים (ק"ו, כ'): "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב", אין הכוונה שהמירו את ה' בעבודה זרה, חס וחלילה. אלא המירו את משה שעשה להם כבוד הרבה - בשור אוכל עשב.

ועל כן מבאר הרמב"ן, שרוב עם ישראל חטאו אך ורק במחשבה! אבל עבודה זרה לא עבדו.

ואת עומק כוונת הרמב"ן, ניתן להבין על פי דברי הגמרא **במסכת יומא** (דף ס"ו:), שהיו ג' קבוצות בעם ישראל:

מי שזבח לעגל - מת בחרב על ידי שבט לוי, שנאמר: **"ויפול מן העם כשלושת אלפי איש"**. ואומר הזוהר הקדוש, שהם אלו שעבדו עבודה זרה ממש, והיו הערב רב - **"העם"**!

מי שנישק וחיבק לעגל - מת במגיפה, בידי שמים.

מי ששמח בליבו - שטה מהמים שנתן משה רבינו בהם את האפר מהעגל, ומת כמו סוטה.

יוצא, שכוונת הרמב"ן לקבוצה הרביעית - לרוב עם ישראל! שהללו לא עבדו לעגל, ולא חיבקהו, ולא שמחו בו, שהרי האמינו בקב"ה באופן מוחלט לאחר ניסי מצרים, הענו, המן ועשרת הדברות, ולכן נשארו בחיים.

ואם כן במה חטאו? בזה שסמכו במקצת על העגל שיעזור להם! שנאמר: **"ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב"** - כלל עם ישראל נשאו עיניהם לעגל! וגם מי שלא שמח בו, אלא סמך עליו - על עבודה זרה, גדול עווננו מנשוא!

משה שבר את הלוחות – בגלל ה"מחולות"

ועל פי זה יש לבאר פליאה עצומה:

במקצת מקהילות ישראל אומרים בשמחת תורה: **"ימין ה' טפחיים בלוחות, ימין משה טפחיים בלוחות"**. וביארו חז"ל **בירושלמי תענית** (ד', ה') חידוש עצום: כביכול נחלקו הקב"ה ומשה האם לתת את הלוחות לעם ישראל לאחר חטא העגל! שהקב"ה ביקש לקחתם בחזרה ומשה סירב - וכביכול גבר משה ולקחם מה', וירד מההר.

אולם לבסוף, ירד משה מן ההר ושבר את הלוחות!

ובילקוט שמעוני (שצ"ג) **ובאבות דרבי נתן** (ב') כתוב, שגם בתחתית ההר היה מאבק! באו הזקנים למשוך את הלוחות שלא ישברו, ומשה אחז בצד האחר, שנאמר: **"ואתפוש"**. ונתחזק משה יותר משבעים זקנים, שנאמר: **"ולכל היד החזקה"**. וכשראה שגם פרח הכתב, אמר משה: וכי אתן להם לוחות שאין בהם

ממש? ושברם!

ויש להבין, מדוע שינה משה רבינו את החלטתו? למה בתחילה התעקש לקחת את הלוחות מהקב"ה וליתנם לבני ישראל, ולבסוף "נלחם" עם שבעים זקנים והתעקש לשוברם? מה השתנה בדקות הספורות שעברו מאז ירד מן ההר, הלא כבר ידע שחטאו בעגל?

מבאר הספורנו תירוץ נפלא:

נדקדק את לשון הפסוק: "וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה". כלומר, את העגל ידע גם ידע שעשו - אבל לשמוח!!?

ואותה שמחה גרועה מן המרד והרשע שבעשיית העגל - כי השמחה שבעבירה חמורה מן העבירה עצמה! ולכן, על השמחה שהיתה להם בעגל נאמר "ויחר אף משה", ועליה אמר משה לעם ישראל: "אתם חטאתם חטאה גדולה!"

ובפרט, כפי שמחדד החפץ חיים, שכל מטרת העגל היתה תחליף למשה רבינו - כי הראה להם השטן שכביכול הוא מת!

והרי אם משה מת - הם צריכים להתאבל!!!

איך יכלו לשמוח? הלא צריכים היו לשבת שבעה!?

הכתב נשאר על הלוחות גם בשעה שבנו את העגל

ויאירו דברי הרמב"ן והאור החיים הקדוש, שביום שעשו את העגל - בט"ז תמוז, עדיין לא אמר הקב"ה למשה "לך רד כי שחת עמך", אלא רק למחרת כשזבחו ונישקו לעגל - ציווה עליו הקב"ה לרדת. והטעם שהקב"ה לא מנע את הזביחה לעגל, ולא הוריד את משה כבר בט"ז בתמוז הוא משום שהיה על משה להיות ארבעים ימים תמימים בהר סיני, ויש סודות עמוקים בזה.

ולכן, רק למחרת ציווה ה' למשה לרדת מן ההר, וכבר היו העם משתחווים וזובחים. אבל מחולות עדיין לא היו כששהה בהר!

ורק כשירד משה מן ההר, נאמר: "וישב העם לאכול ושתו - ויקומו לצחק".

ואת ה"מחולות" הללו ראה משה - ויחר אפו, וישבור את הלוחות!

ומעתה יתבאר להפליא, מדוע נשאר הכתב על הלוחות כל אותו יום שבנו את העגל, ואף כשזבחו ונישקו לעגל הכתב עדיין היה על הלוחות, ואילו רק כשירד משה מן ההר - פרח הכתב? והטעם, כי באותה שעה ממש החלו ה"מחולות"! ולכן פרח הכתב!

ובנוסף, במדרש בפרקי דרבי אליעזר (מ"ה) מבואר, שבשעה שירד משה מן ההר הצליח להרים את הלוחות, כיון שהם נשאו את עצמן. כלומר, כפי שהארון

ענין תוכחה

נושא את נושאו, כך הכתב נשא את הלוחות. אך בשעה שהלוחות התקרבו לעגל - פרח הכתב, ונמצאו כבדים על ידי משה, ולא יכל משה לשאתן, ולכן השליכן מידו ונשברו.

ביארו האלשיך הקדוש והעץ יוסף את העומק הנפלא, שהתבונן משה וראה, שגם בשעה שהקב"ה אומר לו "לך רד" - הכתב עדיין נמצא על הלוחות. לכן התעקש משה להוריד את הלוחות ונטלן מהקב"ה. אולם כשהגיע למטה, למקום טומאה - לא יכלו הלוחות הקדושים לסבול את הטומאה, ופרח הכתב הקדוש, ונשארו הלוחות הכבדים. ולוחות ללא כתב - אין ענין לתת לעם ישראל!

ולפי דברי הספורנו התבהר היטב, שפרח הכתב בעטיו של חטא החמור יותר מחטא העגל - בגלל ה"מחולות" - השמחה שבחטא העגל!

ומסיבה זו הבין משה, שאי אפשר לתת את הלוחות לעם ישראל - ונתחזק יותר משבעים זקנים - ושרון!

"אשה בכל אלה - לא מצאתי"

ובגמרא במסכת שבת (דף פ"ח:) ובמדרש תנחומא (י"ד) כתוב: "עלובה כלה שזינתה תחת חופתה. שהרי עדיין נשאר ריח גן עדן בהר סיני, שנאמר: "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו". והבאישו את הריח על ידי מעשה העגל. רבי לוי אומר: הקב"ה חוקק לוחות למעלה - והם חורטים את העגל למטה!"

ואומר שלמה המלך: "אדם אחד מאלף מצאתי, ואשה בכל אלה לא מצאתי" - וכוונתו, למה שהובא בפרקי דרבי אליעזר (מ"ב), שכתוב: "ויתפרקו וכו' אשר באזניהם", ואילו "באזניהן" לא נאמר - שכן הנשים לא רצו לשמוע אליהם, ולא הסכימו לעשות עגל מסכה.

ועל כן, "אדם אחד מאלף מצאתי" - היינו בחטא העגל, כי היו כשלוש מיליון איש, ושלושת אלפים זבחו לעגל - אחד מאלף! ואילו "אשה בכל אלה" - היינו, "אלה אלוהיך ישראל" - "אשה" בחטא העגל, "לא מצאתי"!

ואם כן, התבאר שכל הנשים כולן וכל הגברים משבט לוי לא חטאו כלל בעגל! ולפיכך כתב המגן אברהם (סי' תכ"ח), שנהגו שלוי קורא את כל פרשת העגל, לפי שלא היה בחטא זה, ועל כן לא יתבייש.

כוונת אהרן הכהן בחטא העגל

ובינתיים, ניסה אהרן להניא אותם ממעשה זה ולעכב את חטאם, שנאמר: "וירא אהרן, ויבן מזבח לפניו" - ראה שיצא עגל זהב עם רוח חיים, ואז אמר להם: נבנה מזבח.

ובמדרש רבה (מ"א י) מבואר, שביקשו הערב רב לעזור לאהרן לבנות עימו את המזבח, ואמר להם: כבודו של מזבח שאני אבנה אותו. וכך בנאו באיטיות, ולעת ערב אמר: חג לה' מחר. אולם, **"וישכימו ממחרת"** - קמו מוקדם בבוקר, בי"ז תמוז, והחלו לזבוח ולנשק את העגל!

ובזוהר הקדוש ביאר, שהמזבח, ודאי לא נבנה לצורך העגל, אלא **"ויבן מזבח לפניו"** - לפני הקב"ה. אהרן הגביר את צד הקדושה, והעמידו לפני העגל, ואמר: **"חג לה' מחר"** - לה', ולא לעגל. והראיה, שאם היה נבנה המזבח עבור העגל - הדבר הראשון שהיה צריך משה לעשות הוא לשבור את המזבח.

ובמדרש רבה (ל"ז, ב') כתוב, שבשעה שירד משה מסיני וראה את עם ישראל במעשה העגל, הביט באהרן והיה מקיש עליו בקורנס, כי סבור היה שאהרן היה שותף עימהם, והיה בליבו עליו.

אמר לו הקב"ה: כוונתו היתה לטובה. משל לבן מלך, שדעתו השתבשה, ורצה לחתור תחת בית אביו. אמר לו השר: אל תייגע את עצמך. תן לי, ואני אחתור. הציץ המלך ואמר: יודע אני שכוונתך היתה לעכב את בני מלחתור. חייך, איני משליט שום אדם על הארמון שלי - אלא אתה!

כך גם אהרן, שנתעסק בזה רק כדי לעכבם, נאמר עליו: **"ואתה הקרב אליך את אהרן"** - רק הוא ישרת במשכן! ועם כל זה, אומר הזוהר הקדוש, לא שכך רוגזו של הקב"ה על אהרן, אף על פי שלא נתכוון לרעה.

אמר לו הקב"ה: שני המכשפים הללו, משכו אותך למה שרצו - חייך, שני בניך יפלו גם הם על חטא, ויהיו נתפסים. ואכן, כפי שאהרן הקים מזבח, והעגל חזר לאחוריו - כן בניו, הקימו ס"א לפני צד הקדושה, וחזר צד הקדושה לאחוריו, שנאמר: **"ויקריבו לפני ה' אש זרה"** - ונתפסו בחטאם!

ועל פי זה, מבאר החתם סופר באופן נפלא, איך יתכן שלאחר שהיה אהרן שותף לחטא העגל, זכה להתמנות לכהן גדול? וכיצד במקום למסור את נפשו למיתה - שכן על חטא עבודה זרה, הדין הוא שיהרג ואל יעבור - סייע לעם ישראל, ועוד זכה לשכר?

אלא, שראה אהרן שהרגו את חור, והבין שאם יהרגו גם אותו - יעשו עגל וימותו כולם!

מה עשה? מסר את עצמו לעשות את העגל! ובלבד שיתלה הסירחון בו! ואף על פי שעל ידי זה הרי עוקר נשמתו מכלל עם ישראל - מכל מקום, עשה זאת מתוך מסירות נפש, להציל את בני ישראל! ולכן, בדין הגיע לו שכר - להיות כהן גדול, לכפר על עם ישראל!!!

פגם המחשבה חמור ממעשה החטא בפועל

ולאחר שהתבאר, שחטא העגל היה למעשה חטא במחשבה - שהרי מי שעבד, וחיבק ונישק לעגל מת מיד, יובן לפי זה, כיצד כיפרה מחצית השקל על חטא העגל:

בגמרא ירושלמי (שקלים ב', ג') מבואר, שכיון שחטאו בשעה שישית, במחצית היום, לכן יביאו מחצית השקל.

ויש להבין: מה הקשר בין מחצית היום למחצית השקל? כיצד בכלל יכולה מחצית השקל לכפר על חטא עצום ונורא כחטא העגל? ומדוע **"העשיר לא ירבה"** - וכי אין ראוי להרבות בכפרה?

ויבואר על פי גמרא נוספת ב**ירושלמי** (שקלים פרק א'), שמשה רבינו התקשה במחצית השקל. ובגמרא **במסכת מנחות** (דף כ"ט.) מפורש, שלמעשה נתקשה משה בארבעה דברים: **מנורה, שרצים, שקלים, החודש** - בראשי תיבות **משה**. ואז הראה לו הקב"ה: **"מטבע של אש, תחת כסא הכבוד"**, ואמר לו: **"זה יתנו"**.

ותמוה: מאיזה טעם הראה לו מטבע של אש? מפני מה לקחו מכסא הכבוד? ומדוע שמו **"כופר נפש"**?

והביאור, ששונה חטא עבודה זרה משאר תרי"ג מצוות. כי **במסכת קידושין** (דף מ.) מבואר, שמי שרק חשב לעשות עבירה ולבסוף לא חטא - לא יענש על מחשבתו. מה שאין כן בחטא עבודה זרה - הקב"ה מעניש אפילו על מחשבה! ואף כאן, למרות שעם ישראל חטאו רק במחשבה, שסמכו על העגל - מכל מקום, עוון גדול הוא.

והנה בגמרא **במסכת יומא** (דף כ"ט.) מבואר יסוד עצום:

"הרהורי עבירה קשים מעבירה" - כלומר, מי שחשב לעשות עבירה, וגם חטא לבסוף - ודאי יענש על שניהם. אך מה חמור יותר, המעשה או המחשבה?

מבואר בגמרא, שהפגם במחשבה חמור יותר!

ומסביר הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג' פרק ח') שהטעם לכך הוא, שחטא במחשבה - פוגם את הנפש עצמו. שכן מחשבה היא דבר רוחני, ולכן פוגמת את הנפש שהיא רוחנית! ומטעם זה, מחשבה פוגמת בעולמות עליונים, וחמורה לעין ערוך

ממעשה, שפגם בעולם העשייה.

כופר נפש על חטא שפגמו בנפש

וזו הטעם למה שאמרו חז"ל **במסכת ברכות** (דף י"ג.), וכן פסק השולחן ערוך (או"ח סי' ס'), שמצוות צריכות כוונה. וזאת כיון שהמחשבה היא העיקר. וכמו שלגבי עבירות - שונה מזיד משוגג, ואף על פי שעשה ^{עצור החובה} את אותו חטא בדיוק - אם עשהו במזיד בודאי עונשו גדול מנשוא, כיון שהמחשבה היא העיקר - על אחת כמה וכמה, שגם בקיום מצוות עשה - המחשבה היא העיקרית.

ועל כן **בליקוטי האריז"ל** (עקב) כתוב, ש"מצוות בלא כוונה, כגוף בלא נשמה"! שכן, מעשה המצוה הוא הגוף, ופחות הוא ממעלת מחשבת המצוות, שהיא הנשמה!

ועל פי זה מביא הכתב סופר תירוץ נפלא:

כיון שעם ישראל חטאו רק במחשבה, בלי מעשה - הרי זה חצי עבירה, ולכן יביאו מחצית השקל! ובענין זה התקשה משה רבינו - איך יתכן שמחצית השקל תכפר? ומדוע דווקא מחצית? ולמה שלא ירבה העשיר בכפרתו?

השיב לו הקב"ה: אם ירבה העשיר - יחשוב שכמות הכסף הוא הכפרה, וכי עצם מעשה הנתינה הוא המכפר. אולם, העשיר חטא במחשבה - ואיך יכפר במעשה!?

לכן, הראה לו הקב"ה "מטבע של אש" - לרמז שפגמו במחשבה, בנפש שהיא חלק אלוק ממעל, ומסיבה זו, יכפרו באמצעות מחשבת תשובה גדולה. ועל ידי שילבו את אהבת ה', ויבעירו את האש העצומה בליבם, תגיע תשובתם "עד כסא הכבוד"!

"אשר ידבנו ליבו" - יוסיף בכפרת הלב, ויתן מטבע של אש שהיא כנגד הנשמה!

והאלשיך הקדוש מחדש, שמטעם זה יביאו דווקא מטבע קטן, מחצית השקל - כדי להורות שלא כמות הכסף מכפרת. כי הרי איך יכפר מטבע קטן, על נשמה כה יקרה, שנחצבה תחת כסא הכבוד? אלא, שכשיכוון במחשבה גדולה לשם שמים - תהיה מחשבתו רצויה לפני ה' יתברך, כאילו נתן את מטבע האש שתחת כסא הכבוד! וכיון שחטאו במחשבה, בנפש - יכפרו בנפש, ויפה שמו:

"כופר נפש"!

מחצית השקל קדמה לשקלי המן

ולפי האמור, תתברר בעזרת ה' יתברך, גמרא תמוהה:

כתוב **במסכת מגילה** (דף י"ג): "אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני הקב"ה, שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. והיינו דתנו, באחד באדר משמיעים על השקלים". וביאר **המהרש"א** - אף על פי שנותנים שקלים למקדש באחד בניסן, מכל מקום מכריזים על השקלים באחד באדר - לפני פורים. ואם כן, יש קשר בין מחצית השקל לשקלי המן.

יתר על כן, כתבו **התוספות**, שאפילו המן עצמו חישב, ונתן דווקא עשרת אלפים ככר כסף, כיון שהם בדיוק כמו מחצית השקל לכלל עם ישראל!

וביאר **החזקוני** ו**הב"ח** חשבון נפלא: עם ישראל יצאו ממצרים שש מאות אלף איש. וכיון שנאמר: "**ימי שנותינו בהם שבעים שנה**", וכידוע תרמו רק מגיל עשרים שנה, יוצא שהיו לכל אדם מגיל עשרים עד שבעים - חמישים שנה של תרומת מחצית השקל - סך הכל עשרים וחמש שקלים לאדם.

והנה, שקל שווה ארבע דינרי כסף, לכן יוצא שתרמו כל אחד - מאה דינרים, שהם מנה.

וכיון שככר כסף שווה שישים מנה - נמצא שעשרת אלפים ככר כסף, הם בדיוק שש מאות אלף איש שנתנו כל אחד מנה!

ברם, מה הקשר בכלל בין שקלי המן למחצית השקל? ובפרט, שהמן לבסוף לא נתן כלל את השקלים לאחשורוש, שהרי כתוב במגילה שאמר לו אחשורוש: "**הכסף נתון לך**"?

המן הרשע זמם לצרף חטא במעשה לחטא במחשבה

מבאר רבי יונתן אייבשיץ זצוק"ל (יערות דבש) חידוש נפלא:

במסכת מגילה (דף י"ב) ביאר רבי שמעון בר יוחאי לתלמידיו, שנגזרה בשמים כליה על עם ישראל, כיון שחטאו כולם בזה שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר, חוץ מחנניה מישאל ועזריה. אולם תלמידי רבי שמעון בר יוחאי הקשו, שאם חטאם של היהודים היה השתחוויה לצלם - מדוע לא נענשו בסופו של דבר? השיב להם רבי שמעון בר יוחאי: "הם לא עשו אלא לפנים" - כלומר, מאימת המלכות רק העמידו פנים כאילו הם משתחווים, אבל לא כיוונו לעבוד עבודה זרה באמת, ולכן גם לא נענשו באמת.

ואם כן, מבאר רבי יונתן אייבשיץ, רצה המן הרשע לצרף חצי לחצי!

שכן, בצלם נבוכדנצר - חטאו רק במעשה. ובעגל - חטאו רק במחשבה. ואם יצורפו שני החצאים של חטא העבודה זרה - חס ושלום יענשו בכליה!

מה עשה המן? רצה לבטל את השקלים שנתנו ככפרה על חטא העגל. ואף על פי שלא נתן אותם לאחשוורוש, ידע היטב מה לעשות בהם:

הוא נתן אותם לעניים! כפי שדניאל יעץ לנבוכדנצר: "וחטאך בצדקה פרוק", וניצל נבוכדנצר מעונש מאת ה', על ידי שנתן צדקה לעניים!

וכך חשב המן, ששקלים לצדקה יהיו עדיפים על שקלי עם ישראל - שכן צדקה עדיפה מאשר כסף לקורבנות - ואז יוכל חלילה, לצרף חצי לחצי.

הקדים הקב"ה את שקלי עם ישראל, וכבר נתכפר חטאם בעגל, וניצלו מכליה. וזאת על ידי כפרת מחצית השקל, ששורשה **כפרת הלב** - כופר נפש, והבערת שלהבת האש בליבו לקב"ה, על חטא העגל - שהיה גם הוא חטא **בלב**!

